

KÖZÉPISKOLAI NEVELÉSÜNKRŐL.

A középiskolai tanügy szempontjából sok tekintetben fontos és mindenesetre tanulságos volt a csak nemrég lefolyt 1905-ik év és a most folyó 1906-ik évnek első hava. 1905-ben mondhatni állandóan napirenden tartotta a Társadalomtudományi Társaság a középiskolai kérdést; a jelen év elején pedig a középiskolai egységes jogosítás érdekében a közoktatási miniszteriumban megtartott értekezlet vitatott meg sok, a középiskolát érdeklő kérdést.

Mindkét helyen a középiskola bajaival foglalkoztak és azok orvoslási módjairól folyt a szó. Míg a Társadalomtudományi Társaságban, hol egy-két középiskolai tanférfiun kívül az értelmiségi osztályhoz tartozó szülők, tudósok és főleg orvosok vitték a szót, s legnagyobbrészt a középiskolában vélték feltalálhatni a felpanaszolt bajok okait, anélkül hogy a bajok orvoslására szolgáló megfelelő javaslatokat is tudtak volna tenni, addig a középiskolai egységes jogosítás érdekében tartott értekezleten az egységes jogosítás érdekében elhangzott egy-két szó mellett a felszólalók kivétel nélkül mindnyájan kellő tárgyilagossággal mutattak rá a középiskolai tanítás, helyesebben a középiskolai nevelés tekintetében az iskolában úgy, mint azon kívül fennálló bajokra, különböző lévén azonban felfogásuk azok orvoslás módjai tekintetében. Egységes javaslatok, avagy megállapodások sem a Társadalomtudományi Társaságban, sem az utóbb említett értekezletben nem hozattak.

A Társadalomtudományi Társaság főleg orvosok s egyuttal az értelmiségi osztályhoz tartozó szülők társasága lévén, nagyon természetes, hogy a középiskolai tanulók egy részénél ma már kétségtelenül észlelhető tanulmányi túlterhelést és abból származó idegességet észlelve, elérkezettnek látta az időt, hogy e bajjal foglalkozzék és azon segíteni is igyekezzék. Nem természetes és nem helyeselhető az az eljárási mód azonban, ahogy a bajnak okát és az orvoslást megállapítani igyekezett, egyedül az iskolát tévén felelőssé a bajért és a középiskola szervezetének felforgatásában keresvén egyedül az orvoslást.

A miniszteriumban megtartott értekezlet, melynek tagjai kizárólag budapesti egyetemi tanárok, közoktatásügyi tanácsosok és középiskolai tanférfiak voltak, nem ismerve el a túlterhelést mint középiskolai bajt, a középiskolák túlszűfoaltságát, a minden középiskolát végzett tanulót érettségi bizonyítvány megszerzésére kényszerítő minősítési törvényt és egy a tisztviselői pályára előkészítő külön iskola (kiegészített polgári iskola) hiányát hozta föl mint főbajokat és ezek mellett segíteni óhajtott a tanárképzés némely bajain, a kiforratlan tanítási módszereken és a jelenleg kétféle középiskola különleges jogosításából származó azon bajon is, hogy a reáliskolát végzettek kiegészítő vizsgálatok nélkül ma nem juthatnak be az egyetem minden fakultásába. Hogy azonban minő módon orvosoltassanak mind ezek a bajok, arra nézve, — az egységes jogosítású középiskola szervezetének megbeszélése lévén a kitűzött feladat, — sem javaslatok nem tettek, sem megállapodások létre nem hoztak. De sőt az egységes jogosítású középiskola célszerűsége és jogosultsága tekintetében is nagyon eltérők lévén a nézetek, annak időszerűsége úgy, mint szükségessége tekintetében sem jött létre semmiféle megállapodás. Mindemellett is, ha egyelőre nyílt kérdés maradt is középiskolai nevelésünk bajai orvoslásának kérdése, mind az, ami egy és másrésről e tekintetben elhangzott, a legnagyobb mértékben megérdemli, hogy vele most már mind azok, akiket az ügy legközelebből érdekel: a szülők, tanférfiak és a társadalom mindaddig behatóan foglalkozzanak, amíg az a viszonyoknak megfelelő, lehetőleg kedvező megoldásra nem talál. Ezt feltétlenül megköveteli egyrésről az ügy fontossága, vagyis középiskolai ifjúságunknak a társadalmi igényeknek megfelelő módon való neveltetése, másrésről az a kiszámíthatatlan kár, mely a halogatásból társadalmunkra úgy, mint közművelődésünkre nézve idáig is előállott és a jövőre mind végzetesebb módon érezhetővé fogna válni. Ahhoz már, hogy középiskolai nevelésünk felpanaszolt és minden oldalról elismert bajaihoz hozzászólhassunk és azok orvoslására nézve is tárgyilagos véleményt mondhassunk: első kellék tisztázni középiskolai nevelésünk eddig kitűzött és a jövőre is kitűzendő célját úgy, mint a cél megvalósítására szolgáló eszközeit és utait, miután csak így mutathatjuk ki, hogy amennyiben a cél, az eszközök és az utak nem lettek volna kellően megválasztva, a középiskolában is, vagy ellenkező esetben a középiskolán kívül kell keresnünk a bajok forrásait s egyuttal az orvoslást is.

Az 1883-ik évben meghozott középiskolai törvény az általános műveltségre való juttatás vagy világosabban szólva a felsőbb iskolák sikeres látogatására való előkészítést tekintti a középiskola céljának és az odáig is fennállott kétféle középiskolát: a gimnáziumot és reál-

iskolát egyformán képesnek ismeri el a cél megvalósítására, az egyiket a klasszikus, a másikat a modern nyelveknek és azok irodalmának a reáltárgyakkal kapcsolatos tanítása alapján, jogosítás tekintetében azonban mégsem adja meg az egy célt szolgáló kétféle középiskolának ugyanazokat a jogokat, amennyiben a reáliskolai műveltséget nem tekintik a felső iskolák minden ágazatának sikeres látogatására megfelelőnek. Ez első következtetlenséget és az abból származó bajt követi ugyanabban az évben mindjárt egy másik következtetlenség és egy másik, az előbbinél is nagyobb baj, midőn a minősítési törvény megköveteli a tisztviselői pályákra menő középiskolát végzettektől is a felsőbb iskolák látogatására képesítő érettségi bizonyítványt. A kétféle középiskola céljának megvalósítására szolgáló eszközök voltak már azok az egyes, mondhatni nagyjában az emberi tudás összes főbb ágait felölelő, tantárgyak, melyek a kétféle középiskola számára kijelöltettek és az utak, amelyeken a cél megvalósítása felé törekedni kellett, a növendékek folytonos rendszeres szellemi foglalkoztatását irányító és a gimnáziumoknál újabban is átdolgozott utasításokban jelöltettek ki.

1892-ben, mondjuk ki mindjárt, a társadalmi élet követelményeinek valóságos semmibevevésével megindult a mozgalom az egységes középiskola érdekében, négy évvel későbbben azonban már csak az egységes középiskolai jogosítás kérdése dominált, míg a jelen év elején az egységes jogosítás címén újra tulajdonképpen az egységes középiskola eszméje kísértett.

Ha teljes elfogulatlansággal vizsgálni akarjuk már azt a viszonyt, amelyben az összes iskoláknak, tehát a nevelő középiskoláknak is a társadalmi élettel kell állania, akkor be kell ismernünk, hogy ez a viszony a társadalmi élettel szemben csak alárendelt lehet. Az iskolák befolyhatnak ugyan a társadalmi élet javítására, sőt szükséges is, hogy befolyjanak arra, valójában azonban mindenkor a társadalom érdekeit tartoznak szolgálni, ha igazán meg akarnak felelni hivatásuknak. Innen következik, hogy a középiskola, vagy mivel kétféle középiskolánk is van még jelenleg, a középiskolák, mint a társadalom diplomás osztályának nevelő iskolái is úgy fognak igazán megfelelni feladatuknak, ha a diplomás pályákra készülők ifjaknak megadják azt a műveltséget, amelyre szükségük lesz, hogy a tudományok terjesztésével és művelésével foglalkozó felsőbb iskolákban úgy, mint az életben is sikerrel megtudják majd állani helyüket. Ehhez mindenesetre az emberre úgy, mint a természetre vonatkozó és folytonos fokozatos és rendszeres szellemi foglalkozás útján megszerzett maradandó főbb ismeretek alapján juttathatni csak el a növendékeket, az ily foglalkozással együttjáró emlékezés, értelem és ízlés fejlődése és a jellem kialakulása mellett, még

pedig lehetőleg oly mértékben, aminőben azoknak választandó pályáikra való tekintettel feltétlenül szükségük lesz, a testi fejlődés szükségleteiről sem felejtkezve meg. Ki mondhatná azonban ma már joggal, hogy mind ehhez kizárólag csak egy, vagy két régibb nép nyelvének és irodalmának tanulmányozása útján juthatunk el? És ki tagadhatná, hogy mind e tekintetekben nyugat nagy nemzeteknek nyelvében és irodalmában, de sőt jó részt saját nyelvünkben és irodalmunkban is fel ne találhatnák a szükségeseket? És mivel a jelen kor is megkövetelheti már, de meg a jövő még inkább meg fogja majd követelni a diplomás, tehát kiválóan értelmiségi pályákra készülőktől, hogy a szorosan vett szaktudáson kívül, annak fokozhatása és kellő értékesítése végett az emberre úgy, mint az emberiségre és a természetre vonatkozó folyton gyarapodó ismeretek tekintetében se maradjanak el, ebből önként kell következni, hogy megengedve mindaddig, amíg más mívelt népek is megengedik azt, vagy a régi klasszikus népek nyelvének és irodalmának felhasználásával is törekedjenek egyes középiskolák céljaik megvalósítására, más középiskolákra nézve lehetségesse kell tenni minden tekintetben egyenlő jogosítás mellett, hogy ezt a célt a növendékek hivatásának esetleg jobban is megfelelő modern nyelvekkel és az azokon megjelent irodalmi termékekkel érék el, még külön is hódolva felsőbb osztályaikban a növendékek hivatásszerű szükségletének. Mert, ha nem akarunk elzárkózni az élet elől és nem akarunk abban a képzelődésben élni, hogy az élet vagy helyesebben a társadalom van alárendelve az iskolának; akkor be kell látnunk, hogy az egységes középiskola még abban a formában is, melyben az egységes jogosítású középiskola képében bemutatott, nemcsak nem szükséglete, de valóságos veszedelme lenne közművelődésünknek. A jövő középiskolája, mint arra a miniszteriumban megtartott értekezletben is többen rámutattak és amint 20 évvel ezelőtt magam is kimutattam azt: az egyes pályák igényei szerint * differenciálódó, vagyis a sokféle középiskola. Ezen az úton haladt és halad a középiskola fejlődése mindenütt a nagy mívelt nemzeteknél; ezen az úton kell, hogy haladjon nálunk is, természetesen, amíg kellően ki nem próbáltuk újabban szervezett gimnáziumainkat és reáliskoláinkat, elégséges volna azokat továbbra is fentartva, amit azokban idáig is célszerűtleneknek tapasztaltunk, az előbbinél elhagyni a görögptóló tárgyat, az utóbbinál a latint és a gimnáziumnál a görögöt nem hallgatók számára behozni a franciát, valamint az összesek számára a szabaddézi rajzot, a reáliskolánál pedig gondoskodni róla, hogy akiknek arra szükségük lehet, az anyanyelvet sikerrel tanulhassák. Nagyon termé-

* L. Orsz. középiskolai tanáregyleti közlöny 1885/6. évi 8. és 9. sz.

szetes, hogy mivel mai reáliskoláink is a klasszika-filológiai és hittudományi tanulmányokat kivéve minden téren megadják az azokat végzeteknek a felsőbb tanulmányok sikeres folytathatásához szükséges képzettséget, a klasszika-filológiai és hittudományi tanulmányok kivételével a főiskolák összes tanulmányaira, ha úgy tetszik nyersen, de minden esetre igazságosan jogosítani kellene a reáliskolai érettségi vizsgálatot tett tanulókat is. Szerintünk legalább ez lenne az egyenlő jogosítás hiányából származott bajnak leghelyesebb megoldása. Azok a csekély számú reáliskolát végzett tanulók, akiknek valamely korlátolt mértékben mégis szükségük lehetne a latin nyelv tudására, iskolán kívül is megszerezhetnék azt úgy, amint érett emberek általában iskolán kívül szoktak tanulni nyelveket. Az egyenlő jogosítás mellett, ennél sokkal fontosabb érdekük lenne már középiskoláinknak, hogy a nem oda való elemektől, melyek ma valósággal lenyűgözik azokat, értem a tehetségkorlátoltság miatt oda nem való tanulókat, mennél korábban megszabadulhassanak. A középiskolák ma még nálunk ugyanis nemcsak a diplomás pályákra készülők nevelőiskolái, hanem egyúttal a tisztviselői pályákra készülők is és ott, hol polgári iskolák nincsenek, a kiskereskedői és kisiparosi pályákra készülők is. Csuda-e, ha ily körülmények között még a legjobb tudás és a legodaadóbb törekvés mellett is nemcsak az összes, de még a közepes tehetségű növendékeknel is a nagytömegű tanulólétszám mellett középiskoláink céljaikat kellően el nem érhetik?

Mindenütt nagyobb városokban, ahol a középiskolák mellett polgáriskolák is állanak fenn, ki kellene ezeket ép azért egészíteni legalább hét osztályúakká és a minősítési törvényt módosítva, feladatukká kellene tenni, a felsőbb ipari és kereskedői pályákra való előkészítés mellett a tisztviselői pályákra való előkészítést is. A középiskolákból az igényeik és tehetségeik szerint a polgári iskolákba terelt tanulókkal megszűnnék azután a zsúfoltság és annak minden rossz következménye, valamint a korlátolt tehetség miatt haladni-nemtudásból származó túlterhelés úgy, mint annak következménye: a tanulók idegessége is.

És ha majd a középiskolák ily módon visszaadtnak igazi hivatásuknak, akkor, mivel tanáraiknak sem képessége, sem készülsége tekintetében elfogadható ok panaszra nincs, legfőiebb gyakorlati képzésük tekintetében lehet még több kívánni való, kétségtelenül teljes mértékben meg is fognak felelhetni igazi feladatuknak: a diplomás pályákra előkészítő felsőbb iskolák sikeres látogathatására való nevelésnek. Csak természetesen meg kell adni tanáraiknak is a módot, hogy főleg és egyedül hivatásuknak élhessenek. Az ily középiskoláknál nem lesz azután szükség az érettségi vizsgálatokon a joggal felállít-

ható követelményeknek leszállítására se. És addig, amíg el nem érkezik az ideje újabb középiskola-fajok megteremtése szükségének, megszűnnek a ma középiskolai nevelésünkkel szemben a középiskolák jogos megvádolhatása nélkül, de azért mégis joggal felhozható panaszok is.

KUNCZ ELEK.

FLEURY KOLOS.

(Első közlemény.)

I.

A XVII. századbeli francia neveléstörténet kutatóját joggal meglepheti, hogy azt a férfit, kinek nevét e dolgozat címül írtuk, részletes és beható méltatásban mindekkoráig még honfitársai sem részesítették.* Pedig Fleury teljes mértékben rászolgált arra, hogy működésével kissé alaposabban megismerkedjünk, mert a *tanulmányok kiszemeléséről és módszeréről* szóló könyve a XVII. század pädagogiai elméleti irodalmában kiváló helyet foglal el s e kor álláspontjáról igen figyelemreméltó jelenségnek minősíthető.

Fleury Kolos 1640-ben, Párizsban született s miután tanulmányait a jezsuiták clermonti collegiumában elvégezte, néhány évig

* A német irodalomnak idevágó összefoglaló művei közt vannak olyanok, melyek Fleuryt egyetlen szóval sem említik, mint pl. Schmidt és Ziegler Theobald neveléstörténetei. Hiába keressük nevét Schmid *Encyklopaediájának* (2. kiadás, 1876—1887) és a Rein-féle *Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik* 1. és 2. kiadásának címszavai között is, holott Fénelonnak, akit pedig Fleurynél jelentékenyebb pädagogiai elmélkedőnek nem tekinthetünk, Schmid vállalata hat lapot (II. kötet, 426—432. l.), Reiné (2. kiad., II. köt., 807—810. l.) három lapot szentel. A francia szakirodalomban találunk ugyan róla egy ma már nehezen megszerezhető, latin nyelven írott doktori értekezést (C. L. Genay, *De Cl. Flori libro: de Studiorum ratione et delectu*. Vesuntione, 1877; 47 lap), de ez is csak felszínesen, a jellemzetes vonások kiemelése nélkül s szerfölött röviden végez vele. Még nagyobb mértékben állítható ez a Buisson-féle *Dictionnaire de Pédagogie* cikkekéskjéről (I. rész, 1. köt., 1032—1033. l.). Egyedül Compayré *Histoire critique des doctrines de l'éducation en France* c. műve (5. kiad. I. köt., 371—385. l.) foglalkozik vele bővebben, de szintén nem eléggé mélyrehatóan. A hazai neveléstani irodalomban Fleury pädagogiai művének még a címe is kevésbé ismeretes. Magyar nyelven első beható méltatója dr. Fináczy Ernő, egyetemi tanár, kinek neveléstörténeti előadásaiából merítettem ösztönzést e dolgozat megírására s ki munkámban számos becses útbaigazítással támogatott. Kötelességemnek tartom, hogy e helyen is kifejezzem neki ezért a hálás tanítvány köszönetét.